

ZAPISKI

SREDNJEVEŠKA GROMBERŠKA GOSPOŠČINA

Uro hoda iz Zgornje Polskave proti Šmartnu obvladujejo razvaline gromberškega gradu lepo pohorsko okolico. Pohorske višine so bile že zelo zgodaj zatočišče ljudem iz pogosto prenevarnih južnih nižinskih podpohorskih leg. Iliri so živeli v tinjskih gradiščih, Rimljani v Šmartnem na Pohorju.¹ Doba preseljevanja ljudstev in pozneje ogrski pohodi v 10. stoletju so ponovno povzročili, da se je množilo prebivalstvo v višjih pohorskih krajih in da sta bili zato tu zgrajeni tinjska in šmarčka cerkev.² Zelo zgodaj je moral biti zasnovan tudi Gromberk kot alodialni svet Gromberških, znanih med 1142 in 1309: Fritel 1164, Wolfgang I. 1142—1198, Wolfgang II. 1193—1220, Gotfrid 1223, Ulrik 1236 in Markvard 1307—1309.³

Za Volkanga I. je v listini leta 1213 povedano, da je bil 1142 v upravnih službi vetrinjskega samostana.⁴ Najstarejše zapisano ime Gromberka (Grunenberch) pa je iz 1164.⁵ Začetki gradu so najverjetneje že iz konca 10. stoletja. Nastal je visoko na Pohorju kot obrambna postojanka proti Ogrom. Za njegov zgodnji nastanek govori zlasti njegova osamljena alodialnost sicer sredi izrazitega vladarjevega sveta. Iz prvotnega obširnega gromberškega ozemlja sta se že v 12. stoletju izločili obe polskavski gosposčini, vendar je še za dolgo ostala Gromberku sodna oblast nad njunimi podložniki. Od gromberških gospodarjev so dobili še Konjiški Ritznoj, Pipanje, Sentovec in Devino ter slivniška gosposčina Klopce. Gromberku sta se pozneje odtujila tudi Gabrnik in Bukovec.⁶ Markvard, zadnji Gromberški, je imel 1307 v Pretrežu v fevdu od Benedikte Mariborske štiri kmetije, ki sta jih sporazumno odstopila studeniškemu samostanu.⁷

Markvardov dedič Alram I. Bistriški (iz Bistrice pri Ilzu, severozahodno od Fürstenfelda) je kupil od Friderika Hanaua (Spodnje) Prebukovje (Praitenpuch 1265—1267). Leta 1318 se je prepiral Alram II. Bistriški po očetovi smrti s svojimi tremi sestrami za dediščino. Gromberk (der fest) in vas (Spodnje) Prebukovje (20 mark dohodkov, kar je vrednost 4 kmetij), sta mu v celoti ostala. Alrama II. sta nasledila sinova Albreht I. (1361—1411) in Ivan.⁸ Albreht II. Bistriški (1411—1437), ki je odigral pomembno vlogo tudi v mestu Slovenski Bistrici, je izročil 1428 svoji ženi pravico do deželnoknežje fevdne desetine pri Gromberku (Spodnjem) Prebukovju, Breznu (Tresn), Lastinji vasi (Lassestorf), v kraju »Eck«, v Kalšah (Kalisch), Bukovcu (Buchberg), Zgornji Ložnici pri Slovenski Bistrici ter verjetno na Štatenberg vezano laneno desetino na Dravskem polju, po Pohorju in ob Dravinji in še ribolov po Polskavi in Devini. Leta

¹ Walter Schmid, Die Ringwälle des Bacherngebietes, 1915. — Archaeologische Karte von Jugoslawien, Blatt Rogatec, 1939.

² Joseph Zahn, Urkundenbuch des Herzogthums Steiermark III, 1903, št. 102, 115.

³ Franc Kos, Gradivo za zgodovino Slovencev IV, 1915, št. 470, 609, 835, 838, 892, 923 (Kos IV). — Franc Kos, Gradivo za zgodovino Slovencev V, 1928, št. 2, 214, 656 (Kos V). — Hans Pirchegger, Otto Dungern, Urkundenbuch, Ergänzungsheft, 1949, 46. — Listine 1709 a, 1730b, Štajerski deželni arhiv v Grazu (Sda).

⁴ Kos V, 214.

⁵ Kos IV, 470.

⁶ Jože Koropec, Ob spodnjepolskavskem urbarju iz leta 1663, ČZN XXXVI, 1965, 87. — Jože Koropec, Slovenjebistriški svet v luči prvih deželnoknežjih urbarjev, Kronika V, 1957, 20. — Jože Koropec, Slovenjebistriški svet v XIV. n XV. stoletju, Kronika XIII, 1965 (Koropec), 161.

⁷ Sda, listine 1709a, 1730b, 1769.

⁸ Sda, listini 1834c, 3853c. — Alfons Dopsch, Die landesfürstlichen Gesamturbare, 1910, 94. — Hans Pirchegger, Die Herrschaft Feistritz bei Ilz, ZHVS XXXV, 1942, 50—57.

1436 mu je izročil Celjski v fevd 6 kmetij v Kočnem (Kaschen under Grünberg) in v njegovi bližini 1 kmetijo v »Stain«, 2 v »Ekch«, 2 v »Aczespach« in 2 v »Leczlespach« (kmetija Lacnej v Gabrniku).

Ko je 1437 Albreht II. Bistriški umrl, sta mu sledila na gromberškem gradu oskrbnik slovenjebistriške gosposčine Valter Safner in Erazem Viltuški. Vladar je priznal 1441 Valterju Safnerju (nujno vsaj s tiho privolitvijo Viltuškega) 2 tretjini vinske in žitne desetine v (Spodnjem) Prebukovju, 2 tretjini žitne desetine pri Breznu in Lastinji vasi, celo žitno desetino od kmetije »Egk«, od kmetije »Mayerhoff« v vasi pri Gromberku, od 2 kmetij v Kalšah, celo vinsko desetino na Bukovcu, 2 kmetiji v Zgornji Ložnici, ribolov po Polskavi in Devini in že znane ostale desetine. V letih 1444 in 1445 sta sprejela celjske fevde iz 1436 in gromberške lovne pravice med potokoma Bistrico in Ješenco Valter Safner in Erazem Viltuški. Safnerjeva vdova si je dala potrditi 1454 iste fevde kot njen mož 1441. Leta 1455 je te fevde že dobila Safnerjeva hčerka Ana, žena Volfanga Pernerja. Albreht, Safnerjev sin iz prvega zakona in njegov naslednik na Gromberku, je kupil od mačehe pred 1462 nekdanje že 1436 znane celjske fevde in še na Štatenberg vezane deželnoknežje fevde: 1 kmetijo pri studencu nad Spodnjo Polskavo, 2 kmetiji in 2 domca pri Selah in pol kmetije pri Zgornji Polskavi. Albreht Safner in Erazem Viltuški sta se omenjala zadnjič kot lastnika alodialnega Gromberka 1469.⁹

Albrehta Safnerja je nasledil Andrej Greissenecker. Ker je sodeloval v Baumkircherjevem uporu proti cesarju, je 1471 zgubil glavo in imetje. Ker je 1471 umrl tudi Erazem, zadnji Viltuški, se je cesar polastil celotnega Gromberka.¹⁰ Za Erazmovo dediščino pa se je začel potegovati njegov sorodnik Viljem Turjaški Bogati. Leta 1478 in 1494 mu je bila potrjena polovica nekdanjih deželnoknežjih fevdnih desetih, vezanih na Gromberk. Drugače pa so Turjaške zadovoljili tako, da so odcepili od gromberške gosposčine Bukovec in jim ga izročili ter vezali na turjaški Štatenberg 1502 iz gromberške zemlje 46 gornjskih vinogradov na Süssenbergu pri Bukovcu.¹¹

Od 1471 je bila torej gromberška gosposčina v celoti cesarjeva in za njega so jo upravljali oskrbniki Janez Wolkenstein (1478), Pankrac Gosse- neder (1482) in kmalu za tem Martin Klöch, gospodar v Zbelovem, Keblju, Slivnici in Bistrici pri Ilzu. Leta 1486 je prvič omenjeno sicer starodavno gromberško deželsko sodišče. Martina Klöcha je nasledil polbrat Ivan, ki mu je cesar potrdil 1492 stare celjske fevde: 8 kmetij v Kočnem, dvor Žlumberk (v Gabrniku) in še 4 kmetije na Pohorju (v Rančah). Te 4 kmetije pri gradišču Kozji rep (Kozerep) je prejel 1296 žički samostan od Konjiških in jih izročil 1451 Martinovemu očetu Frideriku Klöchu. Ivan je zapisal 1493 dvor pri Spodnji Polskavi in kmetijo v Zgornji Polskavi ptujskim dominikancem.¹²

Ivan Klöch je imel štiri hčerke. Leta 1511 so podarile bistriški župnijski cerkvi mlin. Na Gromberku je ostala Helena, ki je poročila Ivana Aygla. S sestrami si je delila nerazdružljive četrtine gromberških sodnih pravic. Z Uršulo je dobil četrtino teh pravic Hans Herzenkraft v Zgornji Polskavi, z Apolonijo Sigmund Rosenberg v Frajštajnu in z Barbaro Jernej Weissenegg v Vartenhajmu pri Račah ostali četrtini.¹³

Leta 1516 je bila gromberška gosposčina revna, saj je bila ovrednotena samo s 36,5 funti imenja. Grad je bil močno utrjen, 18. ali 19. septembra 1532 so

⁹ Koropec, 161. — Hans Pirchegger, Die Herrschaft Feistritz bei Ilz, ZHVS XXXV, 1942, 50–57. — Albert Muchar, Geschichte des Herzogthums Steiermark VII, 1864 (Muchar VII), 198. — Hans Pirchegger, Die Herrschaft Marburg, ZHVS XLIII, 1952, 26. — Hans Pirchegger, Die Untersteiermark, 1962, (Pirchegger), 120–123. — Celjska fevdna knjiga, ortenburški fevdi 127, 303, 325, prepis v Pokrajinskem arhivu v Mariboru. — Sda, listini 5947e, 7182. — Ernst Birk, Urkunden-Auszüge, AKÖGQ X 1853 (Birk), 68. — Albert Starzer, Die landesfürstlichen Lehen, BKSGQ XXXII, 1902 (Starzer), 316–317.

¹⁰ Rudolf Gustav, Marburg, 1847, 68. — Ignaz Rothenberg, Andreas Baumkircher, ZHVS VI, 1908, 89–91. — Birk, 191. — Starzer, 175–178.

¹¹ Koropec, 161. — Starzer, 175–178.

¹² Hans Pirchegger, Die Herrschaft Feistritz bei Ilz, ZHVS XXXV, 1942, 50–57. — Pirchegger, 122. — H.(ans) Pirchegger, Erläuterungen zum Historischen Atlas der österreichischen Alpenländer, 1917, 227. — Albert Muchar, Geschichte des Herzogthums Steiermark VI, 1859, 109. — Muchar VII, 361. — Albert Muchar, Geschichte des Herzogthums Steiermark VIII, 1867, 102.

¹³ Pokrajinski arhiv v Mariboru, studeniška listina za leto 1511.

Maribor

„kozji rep“

	Ranče	Vartenhajm	
Šmartno	Fram	Rače	Marjeta
Lastnja vas Kalše	Morje	Bukovec	Prepole
Zg. Nova vas Marof	Graničar	Ješenca	Brezula
Stara vas kodno Ogiljensak	Preval		
Sp. Prebukovje	Brezno, Vinše „Sassenberg“		
Ribarije	Pokoše	Gorica	Starosinci
Devina	Klopce	Sp. Poljskava	Šikole
	Sete	Strazgonjci	Pengerci
	Sl. Bistrica	Pragersko	Sp. Jablane
Kebelj	Zg. Ložnica	Leskovec	
Jamnik	Malahorna		
Sl. Konjice		Pretež	Štatenberg
Žitče	Zbelovo		Studemice

ga Turki zaman napadali. Njegov gospodar Ivan Aygl je dal 1534 žičkemu samostanu 3 podložne družine v Malahorni in izročil nekako v istem času Bernardu Herzenkrafftu v Zgornji Polskavi in Ivanu Turjaškemu v Bukovcu za 9 funtov imenja ter tako poravnal stare spore s sodediči. Njegova žena je kot vdova poročila 1541 Ozvalda Pragerja iz Jamnika in mu prinesla v zakon posesti, vinograde, gornine in gozdove. Leta 1542 je Ozvald že sodeloval pri popisu zgornjepolskavske gosposčine.¹⁴

Za Gromberk je opravil imenjsko prijavo 1542 namesto Aygllovih otrok Sigmund Wildenstein iz Wildpacha. Grad je bil ocenjen s 500 goldinarji, pristava, njive, travniki in sadovnjak s 120 goldinarji, četrtina deželnega sodstva, odvetništva nad spodnjepolskavsko cerkvijo, gozda, lova, paše in ribolova z 200 goldinarji.

Bistveni podatki o imenju podložnikov so zajeti v naslednjih tabelah.

Gosposčina je bila torej dokaj skromna. V njej je bilo komaj 46 podložnih enot in 6 osebenjkov. Pa še od tega je bilo 9 podložnih gospodarstev (3 v stari vasi-Altendorf) frajštanjskih in jih je gromberška gosposčina le trenutno koristila. Gosposčina je imela nadalje 25 gorninskih vinogradov, 2 sta bila ocenjena do 5 goldinarjev, 19 do 10 goldinarjev, 3 do 15 goldinarjev in 1 do 30 goldinarjev. Skupna davčna osnova Gromberka je znesla dobrih 45 funtov. Izrazito ali pretežno gromberški so bili samo kraji Kočno, Brezno, Kalše, (Spodnje) Prebukovje, Lastinja vas in Stara vas, medtem ko so v Rančah in Zgornji Polskavi prevladovali drugi podložniki. Brezno in (Spodnje) Prebukovje sta imela naziva po drevju, Kočno po kočah pod gradom in Kalše po vodnatem terenu. Stara vas je bila sosedna slovenjebistriške Zgornje Nove vasi. Lastinja vas pa je dobila svoje ime zato, ker so v njej živeli najbrž alodialni in ne fevdni gromberški podložniki, če morda ne kar svobodni kmetje. Vsi nazivi za podložniška gromberška naselja so v nasprotju s poimenovanjem samega gradu slovenskega izvora, le da so nekateri zapisani najprej v ponemčeni obliki: Praitenpuch, Altendorf. Gromberški podložniki so bili razen najredkejših izjem (Nachtigal, Wolschlager, Frank, Schlesinger) Slovenci, na primer Grobelnik, Padenik, Ošlak, Mlakar. Podložniška naselja so prastarega izvora, vendar domci v njih poznejšega nastanka. Sicer znane krize v kmečkem življenju v drugi polovici 15. stoletja gromberški podložniki niso doživljali in zato niso nastajale pri njih niti pušče niti se ni pojavila koncentracija kmečke posesti. Kljub temu pa so bili podložniki gospodarsko razslojeni. Razmerje med osebenjki, kočarji, srednjimi in velikimi kmeti je bilo približno 1:1:4:1. Osebenjki so bili gostači, hlapci in dekile — podložniki brez zemlje. Kočarji so imeli manj kot 3 glave vprežne živine, veliki kmetje pa vsaj 7 glav vprežne živine. Porger, najmočnejši velikih kmetov, je bil po izvoru meščan iz Slovenske Bistrice.

Pri živinoreji gromberški podložniki niso poznali konjereje, zato pa precej ovčjereje. Gorninski vinogradi so bili majhni. Sogorniki so bili zelo redko domači podložniki. Omembe vredna sogornika sta bila šmarčki župnik Janez Krabat in Pavel iz Ritoznoja (Ritesinow), kjer je takrat že stala Marjetina cerkev. Nekaj gorninskih vinogradov pri Gromberku je imela tudi konjiška gosposčina in sicer v Kalšah, Prebukovju, Brezнем in Lastinjski vasi. V Spodnjem Prebukovju je bilo še 15 vinogradov zgornjepolskavske gosposčine.

V novi davčni prijavi 1543 so zabeležili za Gromberk sledeče dohodke: 26,5 goldinarjev (vrednost okoli 64 hl vina), 5 graških veder gorninskega mošta (okoli 525 litrov; graško vedro je 2 dunajski vedri; dunajsko vedro = 52,5 litrov), 31 gromberških veder (okoli 813 litrov; gromberško vedro je 20 namiznih četrti = 26,24 litrov) tretjine vinske desetine na Süssenbergu in pri (Spodnjem) Prebukovju, 84 gromberških kaščnih posod (okoli 2646 litrov; gromberška posoda = 2 petini graškega četrta = okoli 31,5 litrov) činžne pšenice, 5 posod (okoli 157 litrov) desetinske pšenice, 56,5 posod (okoli 1768 litrov) činžne rži, 9 posod (okoli 283 litrov) desetinske rži, 212 posod (okoli 6678 litrov) činžnega

¹⁴ Sda, Leibsteuer Grünberg 1527. — Arthur Steinwenter, Suleiman II, vor Marburg 1532, Jahresbericht des k. k. Staats-Gymnasium in Marburg, 1887, 11 — Sda, Gromberška listina 8. IX. 1534č — Sda, Imenjska cenitev za Gromberk 1542, 3/4a. — Sda, Imenjska cenitev za Zgornjo Polskavo 1542, 22/282. — Sda, Gromberški arhiv, Schubert 1, Heft 1,

Število družin	Nepremičnine ocenjene v goldinarjih										
	do 5	do 10	do 15	do 20	do 25	do 30	kočarji		kmečje		
								sr.	vel.		
(Kaiše), Kočno		1	8	3	2	1			2	9	4
Brezno	1		3	1	1				3	1	2
(Sp.) Prebukovje			7	1	2					10	
Ranče				1	1					2	
Zg. Polskava	1	1	1		1				1	2	1
Rosenberški podl.		1	6	2					2	5	2
Osebenjki							6				
Skupno	46	3	25	8	7	1	6	8	29	9	

k — kmetija d — domec ml — mlin p — pušča

	Ovce															
	Govedo					Svinje										
	0	do 5	do 10	do 15	do 20	0	do 5	do 10	do 15	do 20	do 25	do 30	do 35	do 40	do 45	
(Kaiše), Kočno		3	10	2		2	9	4		4		1	4	3	2	1
Brezno	1	3		1	1	1	2	3	3					2	1	
(Sp.) Prebukovje		2	8			2	7	1	1	1	1		3	4		1
Ranče		1	1				1	1	1					1		
Zg. Polskava		2	2				2	2	2				1			
Rosenberški podl.	1	1	6	1		1	4	4	5		1	2	1			
Skupno	2	12	27	4	1	6	25	15	16	1	2	10	11	4	1	1

in gozdninskega ovsa, 12 posod (okoli 378 litrov) desetinskega ovsa, 7 ovc, 28 jagnjet, 46 približno četrtkilogramskih sirov, 2 kopuna, 194 kur in 470 jajc. Nova davčna prijava je bila za poltretji funt nižja.

Leta 1545 se je prepiral Ozvald Prager, očim Ayglovih otrok, s Herzenkrafti in Regali za odvetništvo nad spodnjepolskavsko cerkvijo.¹⁵

Ko je dorastel Ayglov sin Jurij, je prevzel 1551 od varuha gromberško gosposčino in od vladarja 4 fevdne kmetije na Pohorju. Leta 1562 je dosegel z bratoma čast državnih vitezov. Jurija javljajo viri na Grombergu do 1579. Leta 1563 je prodal travnik v Spodnjih Jablanah. Leta 1570 je dejalo njemu zaupanih 7 vladarjevih fevdnih kmetij v Kočnem dve tretjini desetine v mariborski grad in eno tretjino v studeniški samostan. On ni več užival frajštanj-skih 9 kmetij.¹⁶

Jurijeva sestra Zofija Scheyrer je prodala 1580 gromberško gosposčino Krištofu Pragerju na Jamniku. Od 1588 je bil med vtilnimi luterani v mariborski okolici. To ga ni motilo, da ne bi 1590 izročil studeniškemu samostanu travnik v Prevratu pri Pragerskem. Umrl je leta 1594. Pri Zgornjem Gromberžanu nad ruševinami gradu je še sedaj videti v kolarnico vzdano njegovo ploščo z letnico 1581 in z grbom Pragerjev. Varuh njegovih mladoletnih sinov je bil Lovrenc v Eghu in Hüngerspachu (kmetija Lacnej v Gabrniku).¹⁷

Od 1616 je nastopal na Gromberku Krištofov sin Hans Prager. Leta 1629 se je začel pogajati za prodajo gromberške gosposčine z zgornjepolskavskim Sigmundom Ludvikom Dietrichsteinom in ob tej priliki naložil nov urbar.

Predivo so oddajali v čehuljah, les na vozovih in gnoj v košarah. Gnoj so dobili posebej plačanega in ga je bilo treba dostaviti v vinograde v Vinše (Ogljenšek), Ritoznoj (Rittersperg) in v (Spodnje) Prebukovje. Sir je moral biti vreden 2 krajcarja. Župani so bili manj obremenjeni.

V (Spodnjem) Prebukovju so pobirali gornino od 30 vinogradov. Sogorniki, med njimi tudi Uršulina in Tomaževa cerkev na Pohorju, so dajali od pol vedra do štiri vedra gornine. Desetino v (Spodnjem) Prebukovju pa je dobival eno tretjino studeniški samostan, eno tretjino Gromberk (nekad turjaški delež), eno šestino Zg. Polskava (za Polskavo in Frajštajn), eno dvanajstino Gromberk in eno dvanajstino Vartenhajm. Doslej obravnavani urbarialni podatki so le dopolnilo navedbam popisov 1542 in 1543. Novo poglavje v gromberški zgodovini pa odpirajo naslednja urbarialna poročila. V gosposčini so bili tudi mlin s stopami v Süssenbergu (Ogljenšaku), 3 podložne družine v Pokošah (po 3 krajcarje, 14 posod ovsa, 2 kuri in 10 jajc), 3 družine v Šikolah in 16 osebenjkov (med njimi tudi kladivni kovač in ogljar v Ogljenšaku). Ti osebenjki so dajali po 15 krajcarjev, 2 kopuna in služili po 2–3 dni tlake letno. Nekateri med njimi so že imeli njive in travnike. Nadalje je imela gosposčina obširne travnike po Dravskem polju. Najemalo jih je 32 koristnikov iz Stražgonjc, Brezule, Marjete, Leskovca in Gorice. Kmetje iz Morja, Leskovca, Prepol in Starošinc so smeli pasti po gromberških dravskopoljskih gozdovih, drugače pa so uporabljali te dominikalne gozdove kmečki posestniki iz Spodnje Polskave (8), Stražgonjc (8), Leskovca (2), Klopca (3), Šikol (6), Pongerc (8), Starošinc (7), Brezule (2) in Marjete (2). Na novo se je pojavilo tudi 38 gorminskih vinogradov v Kohlenbergu (Ogljenšaku) z gorninami od pol vedra do 4 veder.¹⁸

Od 1632 so bili novi gospodarji Gromberka Dietrichsteini. Sigmundu Frideriku Pragerju, verjetno Hansovemu bratu, je ostalo Pragersko (Pragerhof

¹⁵ Šda, Imenjski cenitvi za Gromberk 1542 in 1543, 3/4a. — Šda, Imenjska cenitev za Zgornjo Polskavo 1542, 2/282. — Šda, Imenjska cenitev za Slovenske Konjice 1542, Regal Nachtrag. — Šda, Urbar gosposčine Slovenske Konjice 1556. — Robert Baravalle, Zur Geschichte der steirischen Masse I, ZHVS XXIX, 1935, 63, 73, 80. — H.(ans) Pirchegger, Die kirchliche Einteilung der Steiermark vor 1783, Erläuterungen zum Historischen Atlas II/1, 1940, 144.

¹⁶ Pirchegger, 122. — Josef Andr. Janisch, Topographisch-statistisches Lexikon von Steiermark I, 1878, 496. — Kopiačna knjiga in urbar Szekeleyjevih posesti, Kod 13996, 120, Nationalbibliothek Wien. — Šda, Urbar gosposčine Maribor 1570. — Šda, Musterungregister Gromberk za leti 1578 in 1579.

¹⁷ Pirchegger, 123. — Šda, Grombeška listina 9. I. 1594. — Šda, Ignac Orožen, Das Bisthum und die Diözese Lavant I, 1875, 321, 333. — Pokrajinski arhiv v Mariboru, studeniška listina za 1590. — Pokrajinski arhiv v Mariboru, listina za 1597.

¹⁸ Pirchegger, 123. — Šda Urbarja za Gromberk 1629 in 1679, Archiv Lamberg.

Dajatve podložnih posesti:

	Dru- žine	Činž. krajcarji	Posode		Oves	Ovce	Jag- njeta	Siri	Pre- divo	Kure	Jajca	Les	Gnoj	Tlaka
			pšenica	rž										
Kalše	7	1-25	1-2	5-9	5-8	1	1		1	5-9	10	3		
Kočno	8	3-22	0-6	0-3	0-9		1		1	5	10	3		2
Brezno	6	20			2		1			1	10	3		2
(Sp.) Prebukovje	10	7.5	2-6		4-6			4	3	2	10	3		2
Ranče	4	7-52												
Zg. Poljskava	6	23-42	0-2		0-6					0-3	10			

1635). Proti Sigmundu Ludviku Dietrichsteinu so se uprli tudi gromberški podložniki in osvojili 9. maja 1635 grad Gromberk pod vodstvom velikega kmeta Ruprehta Frešerja, ki ga omenja že urbar 1629 in po uporu slovenjebistriška rojstna knjiga kot botra. Grada po 1635 niso več obnavljali. V pristavo pri gromberških razvalinah se je naselil pred 1661 Janže Ingolič, sin nekdanjega oskrbnika framskega gradu Ivana Jurija Ingoliča (1649—1654) s svojo ženo Rozino. Vischer je pod imenom Gromberka prikazal 1681 njegovo pristavo. Leta 1677 so pokopali v ptujski proštijiški cerkvi Sigmunda Friderika Pragerja, zadnjega svojega gradu, gospodarja Pragerskega, ki se je še do smrti zaradi časti imenoval Gromberški in mu postavili zelo bogat nagrobnik.¹⁹

Jože Koropec

SODELOVANJE DR. KARLA SLANCA V CHICAŠKEM »GLASU SVOBODE« IN DRUGI DOPOLNILNI PODATKI O NJEHOVI PUBLICISTIKI

Za Slovenski biografski leksikon (zv. 10) sem prispeval v biografski skici o Karlu Slancu izčrpnejši prikaz njegove družbeno-politične publicistike, ki je tako nezasluzeno zatonila v pozabo. Opozoriti sem hotel, da je v njegovih bolj razpravah kot člankih najti dosti poglobljenega razčlenjevanja družbenonarodnostnih razmer v slovenskih deželah, in obuditi sem hotel zanimanje za njegov izjemni političnoidejni razvoj iz liberalnega narodnjaka, kakršni so ustrezali našemu meščanstvu v zadnji tretjini prejšnjega stoletja, v socialističnega, kakršnega med njegovimi vrstniki ni bilo drugega.

Zato da bi predstavil duhovno podobo te izredne osebnosti, sem nekoliko pazljiveje sledil najprej Slančevim številnim spisom v »Slovenskem Narodu« v zadnji četrtini 19. stoletja, nato pa njegovim deloma še v istem listu, a v večji meri v pokrajinskih liberalnih glasilih in v socialnodemokratskih listih raztresenim sestavkom konec prejšnjega in začetek tega stoletja, v katerih se je Slanc pokazal kot prvi slovenski poznavalec marksizma in se razvil v originalnega liberalno-socialističnega publicista.

V svojem pregledu Slančeve publicistike pa sem naknadno ugotovil nekaj — tudi hujših — vrzeli, ki jih želim z naslednjim zapisom zapolniti.¹

I.

Predvsem sem prezrl list, ki mu je Slanc približno desetletje tako obsežno dopisoval, da ga označimo lahko kot njegovo osebno »glasilo«. Ta list je chicaški tednik »Glas svobode«.

Na ta list, ki sem ga prej poznal samo po imenu, me je opozorila zagrebška »Bibliografija rasprava i članaka 11, IV/2, Historija jugoslovenskih narodov« z navedbo (str. 377), da je v njem izšel Slančev spis o »Življenju in trpljenju naših očakov« (1906, št. 2-5). V prepričanju, da so slovenski listi v Ameriki nasploh le ponatfiskovali zanimive sestavke iz zgodovine »starega kraja« ali o razmerah v njem, sem si šel ogledat neznani mi Slančev spis, da bi ugotovil, od kod so ga prevzeli v »Glas svobode«. A v tem listu sem nepričakovano zadel ob prav bogato žilo Slančeve originalne publicistike in žurnalistike!

Hkrati pa sem ob prebiranju »Glas svobode« prišel do pravega spoznanja o razsežnosti zgodnjega slovenskega socialističnega časništva v ZDA. Naj najprej postrežen z okvirnimi podatki o prvih treh ameriških slovenskih socialističnih časnikih.

¹⁹ A. E. v. B., Die Burg und die Herren von Dietrichstein, Carinthia XXV, 1835, 36. — Anton Meil, Der windische Bauernaufstand, HMVS XLIV, 1896, 228—229. — Slovenjebistriška rojstna knjiga, 25. I. 1636, 2. VIII. 1661, Zupnijski arhiv Slovenska Bistrica. — Kamniška rojstna knjiga, 5. X. 1649, Zupnijski arhiv Kamnica. — Nagrobnik v zidu framske cerkve. — Spodnjepolskavska rojstna knjiga, 24. III. 1663, Zupnijski arhiv Spodnja Poljskava. — Nagrobnik v ptujski proštijiški cerkvi. — Georgius Matheus Vischer, Topographia ducatus Stiriae, 1681, list 107.

¹ Članek o Slancu in SBL bi moral vsaj za stran podaljšati, če bi bil poročal tudi o prezrtem njegovem pisanju.